

บทสรุปและวิจารณ์

สิ่งแวดลอมที่เป็นภูมิหลังของพระพุทธเจ้าและเทวทูต ชุมชนนั้นคล้ายคลึงกัน คือแนวความคิดเรื่อง "ตัวตน" ผังรากลึกเป็นความเชื่อ ของนักปรัชญา นักการศาสนา ตลอดจนประชาชนพลเมืองทั่วไป ๆ ไป ในสมัยพุทธกาล มติของอินดูบุตรถึงพระเจ้า ภาวะอันแท้จริงของพระเป็นเจ้าของพระพรหม ตลอดจนการแสวงหาการเข้าถึงพระองค์ ซึ่งออกมาในรูปของการบำเพ็ญเพียรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบำเพ็ญตบะ การจำศีลภาวนา การบูชาอัญญา เพื่อบรรลุนิพพานหมายถึงคือ อาตมันหรืออัตตา ได้รวมเป็นหนึ่งเดียวกันพระเป็นเจ้าหรือพรหมมัน

แม้ว่าปรัชญาอินเดียจะเป็นปรัชญาที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตก็ตาม แต่ปรัชญาอินเดียไปเน้นด้านอภิปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องเหนือชีวิตและความเป็นจริงมากกว่าจะเน้นด้าน การปฏิบัติ อภิปรัชญานั้น ประชาชนคนธรรมดาทั่วไป เข้าไม่ค่อยถึง เพราะเป็นเรื่องลึกซึ้ง และอาจเข้าใจผิดได้ง่าย อย่างไรก็ตามปรัชญาอินเดียก็เป็นจิตนิยมเช่นเดียวกับพุทธปรัชญา แต่เป็นคนละค้ำกัน พระพุทธเจ้ากล่าวถึงจิตก็จริง แต่ต่างจากอินดู อินดูบุตรถึงจิตในเรื่องการบำเพ็ญจิตเพื่อเข้าถึงพระเจ้า แต่พระพุทธเจ้าเน้นเรื่องการบำเพ็ญจิตเพื่อควบคุมพฤติกรรม ของมนุษย์เอง พุทธปรัชญาสนใจเรื่องไกลตัวอันเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่มนุษย์เรากำลังเผชิญ ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์มากกว่า

ในสมัยชุม ผู้คนกำลังเชื่อมั่นในพระเจ้า ชุมเองนั้นสมัยเด็ก ๆ ก็ต้องเคร่งครัด ศาสนาตามอย่างครอบครัว เชื่อมั่นในชีวิตนิรันดร์ เชื่อว่าตายแล้วจะได้ไปอยู่ในสวรรค์ถ้าทำ ความดี นี้แสดงให้เห็นว่า ทั้งพระพุทธเจ้าและชุมต่างก็อยู่ในสิ่งแวดลอมที่คนทั่วไป เชื่อกันว่ามี "ตัวตน" เช่นเดียวกัน และในสมัยเด็ก ๆ ก็อาจจะเชื่อว่าตัวตนก็ได้

นอกจากนี้ ทั้งในสมัยพระพุทธเจ้าและชุมจะมีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันอีกอย่าง คือเห็น ความไม่ยุติธรรมในสังคม ในสมัยพระพุทธเจ้ามีการแบ่งวรรณะ และพวกพราหมณ์ซึ่งเป็น ผู้มีอิทธิพลทางศดลนามาก เป็นพวกที่เอาเปรียบพวกวรรณะที่ต่ำกว่ามาก ถึงกับกดขี่เรื่องราว

นับถือศาสนา กล่าวกันว่าคนวรรณะศูทรนั้นไม่มีสิทธิ์ที่จะฟัง หรือกล่าวความในพระ เวทอื่น เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของพวกพราหมณ์ ทั้งกำหนดโทษรุนแรงถึงฝ่าเป็น ๒ ชีกด้วย ยิ่งพวก จัณฑาลหรือพวกนอกศาสนานั้นยิ่งไม่ต้องพูดถึง คือยิ่งไม่มีสิทธิ์ได้รับการศึกษาเลยทีเดียว จะเห็นว่าศาสนานั้นผูกขาดอยู่แต่กับพวกวรรณะสูง ๆ เท่านั้น

ในทำนองเดียวกัน ในสมัยของฮูม ผู้เป็นใหญ่ในศาสนาคือพวกพระหรือสันตปาปา ก็เป็นพวกที่เห็นแก่ตัว มุ่งหวังผลประโยชน์ของตนเองโดย เบียดเบียนชาวบ้าน ดังนั้นจะเห็น ว่ามีส่วนหนึ่งที่เหมือนกันคือความ เสื่อมในศาสนา ประชาชนเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า ศาสนา นั้นมีอยู่ก็จริง แต่ไม่สามารถทำให้พ้นทุกข์ได้ กลับจะยิ่งทุกข์อย่างหนัก เพราะพวกที่เอาศาสนา มาเป็น เครื่องมือเบียดเบียนชาวบ้าน

ต้นเหตุคือ "ความทุกข์" พระพุทธเจ้า เริ่มต้นจากความพยายามแสวงหาความจริง แห่งชีวิต เพื่อหาทางบำบัดทุกข์ และฮูมในฐานะนักการเมือง ก็มุ่งหาความยุติธรรมในสังคม เพื่อ หาทางให้สังคมมีความสุข ในประเด็นนี้จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าและฮูมมุ่งหวังความสุขของส่วน รวม เช่นเดียวกันคือต่างก็ เป็นประโยชน์นิยม เช่นกัน ทั้งสองมีดีต่างพบว่าตัวบงการทุกข์สุขของ คนเรานั้นอยู่ที่คนเรานั้นเอง และนี่เองพระพุทธเจ้าและฮูมจึงหันมาสนใจมนุษย์ เพราะ เป็นสิ่งที่ สามารถให้คำตอบได้และคำตอบที่ค้นพบคือ เพราะธรรมชาติของมนุษย์เราเป็นสัตว์โลกที่เห็นแก่ ตัวนี้เองจึงทำให้เกิดความยุ่งยากในสังคมและทางแก้คือจะต้องหาทางกำจัดเจ้าความเห็นแก่ตัวนี้

พระพุทธเจ้าเห็นว่า ความเห็นแก่ตัวของคนเรานั้นสามารถดับได้ ด้วยการศึกษา จนเข้าใจความเป็นจริงแห่งชีวิตคือไตรลักษณ์ นั่นคือรู้จักสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง ของมัน ไม่เอากิเลสเข้าไปปรุงแต่งให้ เป็นไปตามที่เราอยากหรือไม่อยากให้เป็น เมื่อเรา สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงแล้ว เราก็สามารถละความยึดมั่นถือมั่นได้ สามารถละตัวตนได้ จะทำอะไรก็ด้วยจิตที่ว่าง เราก็สามารถพ้นทุกข์ได้ แต่ฮูมในฐานะนัก การเมืองเห็นว่า ความเห็นแก่ตัวของคนเรานั้นสามารถแก้ได้ด้วยการตั้งกฎหมายที่ยุติธรรม ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์เรา

ซึ่งวิธีการของฮูม เป็น เพียงการควบคุมกิเลสหรือข่มกิเลสได้เท่านั้น แต่ไม่สามารถ กำจัดกิเลสได้

พิจารณาจากคำสอนของพระพุทธเจ้ามี ๒ ชั้นคือ โลกียธรรม กับ โลกุตตรธรรม จะเห็นว่า โลกียธรรมนั้นควบคุมกิเลสได้แก่ ศิล และสมาธิ ถ้าเปรียบกิเลสคือไฟ ศิลเปรียบเหมือนการสกัดไฟมิให้ลุกลามต่อไปคือ ระวัง ภาย วาจา และใจมิให้เบียดเบียนคนอื่นสมาธิเปรียบเหมือนทรายกลบไฟ คือกดทับกิเลสไว้ให้จิตใจ ดังนั้นโลกียธรรมนี้ยังไม่หมดทุกข์และวิธีการสูมคือโลกียธรรมนี้นั่นเอง

ส่วนโลกุตตรธรรมเป็นคำสอนเพื่อกำจัดกิเลส ได้แก่ ปัญญา หรือวิปัสสนา เปรียบเหมือนการใช้น้ำดับไฟ หมดทุกข์ หมดกิเลส หมดการเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น ถึงนิพพาน และนี่คือความแตกต่างระหว่างพระพุทธเจ้าและสูม คือสำหรับสูมกิเลสยังอยู่ แต่พระพุทธเจ้านั้นเห็นว่าสามารถดับกิเลสได้หมดสิ้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าทั้งพระพุทธเจ้าและเทวฑูต สูมจะปฏิเสธ "ตัวตน" แต่พุทธศาสนิกบางส่วนยังไม่ยอมรับว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธตัวตน ทั้งนี้เนื่องจากตามหลักจิตวิทยานั้นเห็นว่าคุณเรามีความเชื่อที่ฝังรากลึกอยู่ ๒ ประการคือ ความคิดปกป้องตัวเองให้ปลอดภัย (Selfprotection) และความคิดรักษาตัวเองให้อยู่รอด (Self preservation) และนี่เองมนุษย์สร้างพระเจ้าขึ้นมาเพื่อช่วยให้ตัวเองปลอดภัย และในทำนองเดียวกัน มนุษย์ยอมรับความคิดที่ว่าตัวตนเป็นอมตะเพื่อรักษาตัวเองให้อยู่รอด เนื่องจากมนุษย์ตกอยู่ในอำนาจของความกลัวความเขลา และความอ่อนแอ จึงสร้างสองสิ่งนี้ขึ้นมาเพื่อยึดเหนี่ยว

การดำเนินชีวิตในโลกนี้ ไม่ว่าจะรำรวยสักเพียงไหนก็ตาม หรือมีอำนาจล้นฟ้าสักเพียงไหนก็ตาม ก็ไม่สามารถห้ามความทุกข์ได้ คนรวยก็ทุกข์อย่างคนรวย คนจนก็ทุกข์อย่างคนจน ดังนั้นพุทธมตติจึงให้ตระหนักว่า สัตว์ทั้งหลายนี้เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องอยู่กันอย่างตระหนักว่าเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

เพราะความกลัว ความเขลา และความอ่อนแอ ทำให้คนเราสร้าง "ตัวตน" ขึ้นมายึดเหนี่ยว อย่างน้อยที่สุดเมื่อชาติหนึ่งทุกข์มากนัก บางทีชาติหน้าจะได้สบายบ้าง ดังนั้นเมื่อคำสอนของพระพุทธเจ้ามิได้สนับสนุนความกลัวดังกล่าว ตรงกันข้าม พระองค์ต้องการให้มนุษย์ขจัดให้มันสิ้นด้วยการชูดันถึงต้นตอที่แท้จริงเพื่อถึงความรู้อัจฉริยะ และเมื่อพระองค์พบว่าไม่ได้มีตัวตนอะไรที่เป็นอมตะ คนทั่วไปที่มีความเชื่อเดิมก็พยายามเข้าข้างตัวเอง หาเหตุผลมาอ้างจน

ได้ว่าพระองค์ไม่ได้ปฏิเสธ "ตัวตน"

อย่างที่มิผู้วิจารณ์ว่า เป็นไปไม่ได้ที่พระพุทธเจ้าจะปฏิเสธ "ตัวตน" เพราะจะเป็นไปได้อย่างไรที่ถ้าไม่มีตัวตนแล้วทำไมจึงกรรมส่งผลดี ชั่ว จะไม่เป็นการขัดแย้งกันดอก หรือคำตอบต่อปัญหานี้ ตอบได้ง่ายแต่ฟังยากว่า

การกระทำหรือกรรมนั้น มีอยู่เสมอ

กรรมนั้นก็สำเร็จแล้วอยู่เสมอ

แต่ตัวผู้กระทำ หรือผู้รับผลของการกระทำนั้น

หาไม่มี แม้แต่ขณะเดียว^๑

หมายความว่าทั้งโดยสมมติและปรมาัตถ์กรรมนั้นมีทุกเมื่อ แต่สำหรับความรู้สึกว่า บุคคลผู้กระทำได้รับผลนั้น มีแต่ฝ่ายสมมติเท่านั้น ฝ่ายปรมาัตถ์หาไม่มีเพราะคนหรือบุคคลนั้นหา มีตัวจริงที่แท้ มีแต่ตัวค้ำที่สมมติมันขึ้นมาโดยฝีมือของอริชชา มันสมมติให้ "เกลียว" ทั้ง เกลียวนั้นแหละ เป็นตัวตน ส่วนกรรมนั้นหา มีตัวจริงไม่ เมื่อบังถึงอาการของสิ่งที่ไม่ใช่คนนั้นเอง

สรุปความว่า^๒ คนผู้ทำกรรมกับคนผู้รับกรรมนั้น มีต่อเมื่อกล่าวอย่างสมมติ แต่เมื่อกล่าวตามความจริงไม่มี (มีแต่กลุ่มของธรรมชาติที่ประชุมหมุนเวียนไปตามอำนาจของเหตุปัจจัย) ส่วนกรรมและผลกรรมก็คือส่วนหนึ่งของอาการหมุนเวียนของกลุ่มธรรมชาตินั้นเอง ซึ่งเมื่อถอนสมมติเสียได้ จึงเหลืออยู่แต่การกระทำ แต่ตัวผู้กระทำหรือผู้รับผลการกระทำนั้นไม่มี

ปัญหาสำคัญที่ทำให้คนไม่เชื่อว่าพุทธปรัชญาปฏิเสธตัวตนคือ

^๑พุทธทาสภิกขุ, กรรมกับอนัตตาคำขัดกันหรือไม่. (กรุงเทพฯ: สำนักหนังสือธรรมบุชา, ๒๕๒๑) หน้า ๓๕.

^๒ดูพุทธปรัชญากับหลักแห่งความคงเดิม บทที่ ๓

๑. ออกศิ่วนตัว โดยทั่วไปคนเรามีความเชื่อมั่นว่ามีตัวตนอยู่แล้ว บางคนแม้จะ โดยไม่ได้ตั้งใจให้เกิดความลำเอียงเช่นนี้ก็ไม่สามารถตกลงใจได้ว่า พระพุทธเจ้าไปปฏิเสธ ความมีอยู่ของตัวตนที่คนเหล่านี้ต้องการให้อยู่ไว้อย่างไร ทั้งที่พยายามศึกษาพุทธศาสนาอย่าง แท้จริง

๒. หลักอันเป็นเนื้อแท้ของศาสนา แก่นอันเป็นเนื้อแท้ของศาสนานั้นเหมือน กลองเก่าที่เสริมจนมีเนื้อไม้ใหม่ จนแทบไม่มีเนื้อเก่าคือสูญญตาอยู่แล้ว ยิ่งในปัจจุบันนี้แก่นกับ เปลือกปนกันอยู่จากการชำระพระไตรปิฎก เขียนเติมบ้าง ตกหล่นบ้าง จนบางคนคิดว่าเปลือก เป็นแก่นก็มี ยิ่งถ้ามีอคติแบบข้อ ๑ เข้ามาเสริมด้วย ก็ยิ่งทำให้ไปกันใหญ่ คือเป็นพุทธศาสนา แบบสนองตัณหาไปเลย

๓. ภาษา ปัญหาอยู่ที่การตีความ เช่นคำคำเดียวมีความหมาย ๓ อย่าง เช่น คำว่า "เกิด"

-ภาษาคน หรือภาษาโลก หมายถึงการเกิดชีวิต (เชื่อบิดาผสมกับไข่มารดา)

-ภาษาผี หมายถึงวิญญาณ (วิญญาณเข้าปฏิสนธิในครรภ์)

-ภาษาธรรม หมายถึง เกิดกิเลส

ยิ่งไปกว่านั้น ความจำเป็นในการใช้ภาษา มีการเรียกเขา เรียกเรา ยิ่งทำให้ เกิดคิดว่าต้องมี "ตัวตน" รองรับคำที่ใช้

ปัญหาทั่วไปที่คนส่วนใหญ่เห็นว่า พระพุทธเจ้าแย้งตัวเองที่ว่าปฏิเสธอัตตาแล้วยังมี กรรมส่งผลดี ชั่ว หรือปัญหาว่าคำกล่าวที่ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนแย้งตัวเองเหล่านี้ ล้วนมาจากปัญหา เรื่องภาษาทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากความจำกัดของ ภาษาบวกกับความไม่รู้หรือรู้ผิดของผู้ตีความ สำหรับ ضم ก็เช่นเดียวกัน พิจารณาจากคำว่าวิจารณ์เหล่านี้จะเห็นได้ชัด คริสโฮล์ม (Chrisholm) กล่าวว่า

ตัวข้าพเจ้าที่ ضم อ้างถึงตัวนี้คืออะไรเล่า ถ้าไม่ใช่

ตัวข้าพเจ้าตัวเดียวกับที่ฮูมกำลังค้นหา^๑

ฮอสเปอร์ส (Hospers) กล่าวว่า

บทวิเคราะห์ของฮูมนั้นแย้งตัวเอง เขาเขียนว่า "ข้าพเจ้า"

ไม่สามารถจับตัวข้าพเจ้าได้ ... แต่คำว่าข้าพเจ้านั้นอ้างถึงอะไร

หรือใครกันเล่า^๒

คำวิจารณ์ดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่ามาจากข้อจำกัดของภาษา เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เลย ที่ฮูมจะสื่อความหมายโดยหลีกเลี่ยงการใช้ภาษา แต่เราสามารถแก้ความขัดแย้งในเรื่องนี้ได้โดยใช้ Theory of types ของรัสเซลล์ (Bertrand Russell) อธิบาย โดยแบ่งภาษาออกเป็น ๒ ชนิดคือ

๑. ภาษาวัตถุ (Object-Language) คือภาษาที่เราใช้อธิบาย ให้ความ

๒. อภิภาษา (Meta-Language) คือภาษาที่กำหนดกฎเกณฑ์ของภาษาอีกที

หนึ่ง คือตัวกฎ หมายความว่าเมื่อตัวกฎออกมา ความหมายของตัวกฎจะไม่กินความถึงตัวเอง เพราะอยู่คนละระดับ

เหมือนกับการที่เราเห็นประกาศติดอยู่ที่ข้างกำแพงว่า "ห้ามติดประกาศ" เราจะเห็นว่าตัวประกาศนั้นละเมิดกฎ เพราะส่วนหนึ่งเราเห็นว่ามันเองก็เป็นตัวประกาศ แต่ถ้าเข้าใจความหมายของอภิภาษา เราจะเห็นว่าเมื่อมันเป็นตัวกฎ มันย่อมไม่กินความถึงตัวเองด้วย

อย่างประโยคของฮูมที่ว่า "ข้าพเจ้าไม่สามารถจับตัวข้าพเจ้าได้"

ข้าพเจ้าตัวแรกเป็นอภิภาษา ซึ่งเป็นตัวกฎ ความหมายของมันจึงไม่กินความถึงตัวเอง

แต่ข้าพเจ้าตัวหลังเป็นตัวที่มีความหมาย ดังนั้นจึงไม่เกิดข้อขัดแย้ง

^๑ R. Jerold Clark, "Chrisholm and Hume on observing the self," Philosophy and Phenomenological Research 3 (march 1973) 340.

^๒ John Hospers, An Introduction to Philosophical Analysis, 2d ed. (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1967), P.409 .

หรือจะแก้อัซซัดแย่งได้อีกอย่างหนึ่งคือวิเคราะห์คำออกมา ข้าพเจ้า สำหรับสม
แยกออกไปได้เป็นกลุ่มของประสบการณ์ที่สามารถแยกออกเป็นหน่วยย่อย ๆ อีกคือภาพประทับ
เชิงเดี่ยวหลาย ๆ หลาก

นี่เองเราจะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ในปรัชญาของฮูมก็นำไปสู่ปรัชญาภาษาได้
ส่วนหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้วิจารณ์ศึกษางานของฮูมโดยไม่ เอามาตรฐานของตัวเองตัดสิน
ฮูมแล้วจะพบว่าไม่มีอัซซัดแย่ง กล่าวคือใช้มาตรฐานของฮูมเองตัดสินตัวเอง ก็ต้องเข้าใจ
ว่าสำหรับฮูม คำว่า "ข้าพเจ้า" หมายถึงอะไร โดยทั่วไปความยุ่งยากมักอยู่ที่คนเราชอบเอา
มาตรฐานของตัวเองไปตัดสินคนอื่น ซึ่งเป็นการตัดสินโดยมีอคติส่วนตัว ประกอบกับภาษาเอง
มีจุดบกพร่อง จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดขึ้นมาได้ แต่เป็นที่น่าดีใจที่ในปัจจุบันนี้ นักปรัชญา
มองเห็นในประเด็นนี้และหันมาสนใจการวิเคราะห์ภาษากันมาก นับเป็นความก้าวหน้าอย่าง
หนึ่งทางวิชาการ

ที่สุดนี้เราจะเห็นว่าพุทธปรัชญากับปรัชญาของเดวิด ฮูม มีความเหมือนและความ
แตกต่างกันอยู่หลายประการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีอยู่ประเด็นหนึ่งที่น่าสังเกตคือการที่พระ
พุทธเจ้าและฮูมหันมาสนใจมนุษย์มากกว่าจักรวาล ในแง่หนึ่งเป็นสิ่งดี เพราะเป็นสิ่งที่อยู่
ใกล้ตัวมากกว่า และดูเหมือนว่าจะจะเป็นประโยชน์มากกว่า แต่ถ้าพิจารณาให้ถี่แล้ว มีอยู่บ้าง
เหมือนกันที่เป็นข้อเสียในกรณีที่ผู้ศึกษาไม่ซัดแย่งพอ กล่าวคือ การหันมาให้ความสำคัญของคนมาก
เกินไป ทำให้หลงคิดไปว่า คนเป็นมาตรฐานและเป็นมาตรการวัดทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งการจำกัด
วงความคิดลงแค่ตัวเองเป็นที่มาของอคติ ความใจแคบ ความเคยชิน และท้ายที่สุดแทนที่จะ
ขจัดความเห็นแก่ตัวได้ กลับยิ่งเป็นการสะสมความเห็นแก่ตัว ดังนั้นผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้ควร
ต้องระมัดระวังไว้มาก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำให้ได้ข้อคิดเกี่ยวกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ที่
น่าสนใจ สำหรับผู้ที่ต้องการค้นคว้าต่อไปดังนี้

๑. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ เรื่องทรรคนิยมในพุทธปรัชญา กับปรัชญาของ
โซ เป็นฮาวเออร์
๒. ปัญหาทางจริยธรรมที่ เกี่ยวเนื่องกับการฆ่าตัวตาย
๓. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบทรรคนิยม เรื่องตัวตนในพุทธปรัชญา กับปรัชญา
อรรถิภาวนิยม